

פתרון בחינת הבגרות באזרחות, שתי יחידות לימוד, מועד קיץ 2011

שאלונים: 034204- שאלון לנבחני משנה

מוגש על-ידי: נעמי בלנק, רענן נוימרק, דורון קורקוס ודוד פייער

מורים לאזרחות ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

ענה על אחת מבין השאלות 1-2.

שאלה מספר 1

זיהוי: הזכות שהמדינה מבקשת לממש באמצעות פרסום האזהרה היא: הזכות לחיים ושלמות הגוף.

הגדרה: הזכות של כל אדם להגנה על חייו מפני כל פגיעה וחובת המדינה להגן על חיי תושביה.

ביסוס מהקטע: מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. מטרת האזהרה אותה מפרסמת המדינה היא להתריע בפני המעשנים על הנזקים הבריאותיים אותם גורם העישון, עד למצב של סיכון חיים. לכן מדובר במימוש הזכות לחיים ושלמות הגוף.

אפשרות נוספת

זיהוי: הזכות לחרות המידע/זכות הציבור לדעת.

הגדרה: זכות הציבור שתהיה לו נגישות למידע חיוני הנוגע לנבחרי הציבור ורשויות השלטון, כדי שיוכל לקבל החלטות בצורה שקולה.

ביסוס מהקטע: מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. המדינה מעוניינת לצמצם את העישון, ולהביא לידיעת כל אדם מהו הסיכון הכרוך בעישון כדי שיוכל להחליט על פי שיקול דעתו אם לעשן או לא. העובדה שהמדינה מעדכנת את הציבור בדבר הנזקים הבריאותיים הנגרמים משימוש וחשיפה לעישון מממשת את הזכות לחירות המידע/זכות הציבור לדעת.

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי שיצרני הסיגריות מחויבים לפעול על פיו הוא: עיקרון שלטון החוק.

הגדרה: שלטון החוק במדינה דמוקרטית פירושו שרשויות השלטון וכל האזרחים במדינה כפופים לחוק, שמתקבל בדרך דמוקרטית. חובת הציות לחוק חלה באופן שווה על רשויות השלטון במדינה ועל אזרחיה.

ביסוס מהקטע: מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים ובהן פירוט הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שמצוי בסביבתו. יצרנים שלא יפעלו על פי הכללים המחייבים עוברים על החוק. הם יענשו ויוטלו עליהם קנסות כבדים כיוון שפגעו בעיקרון שלטון החוק.

שאלה מספר 2

זיהוי: העיקרון הדמוקרטי שהתממש בתהליך שהתרחש בסודן הוא: עיקרון הכרעת הרוב.

הגדרה: עיקרון הכרעת הרוב פירושו שבדמוקרטיה ההכרעות מתקבלות בהצבעה ומשקפות את הרצון של רוב האוכלוסייה.

ביסוס מהקטע: בסודן היה סכסוך ממושך בין תושבי צפון המדינה לדרומה. כדי לסיים את הסכסוך, הוחלט לערוך הצבעה שבה יחליטו תושבי הדרום אם הם רוצים להיפרד מהצפון, ולהקים מדינה משלהם. התקיימה הצבעה ובה הצביעו כתשעים אחוז מהמשתתפים בעד הפירוד. ההחלטה על הפרוד נעשתה באמצעות הצבעה ותוצאות ההצבעה נקבעו בהתאם לעיקרון הכרעת הרוב.

זיהוי: התנאי לקיום מדינה ריבונית שלא היה קיים קודם לכן בדרום המדינה הוא: ריבונות/עצמאות.

הגדרה: המדינה חופשית כיצד לנהל את ענייני הפנים והחוץ שלה ואינה כפופה להוראותיה של מדינה אחרת.

ביסוס מהקטע: עם פרסום תוצאות ההצבעה בסודן בה הוחלט שתושבי הדרום ייפרדו מהצפון ויקימו מדינה משלהם, הודיע מנהיג סודן שהוא מכיר בהחלטה של תושבי הדרום להקים מדינה משלהם באזור שבו הם מתגוררים. בכך הכיר שליט סודן בעצמאות/ריבונות האזור, כפי שנקבע בהצבעה שנערכה בנושא.

פרק שני

בפרק זה עליך לענות על ארבע שאלות:

על שלוש מהשאלות 3-7, ועל אחת מהשאלות 8-9.

שאלה מספר 3

מדיניות העדפה מתקנת: מתן יחס מועדף לתקופה מוגבלת, לקבוצה שהמדינה קיפחה בעבר, במטרה לצמצם את הפער בין קבוצה זו לשאר האוכלוסייה.

שאלה מספר 4

שני תפקידים של יעוץ המשפטי לממשלה:

(1) ייעוץ משפטי לממשלה, לשרים ולרשויות המדינה: במסגרת תפקידו זה אחראי היועץ המשפטי לדאוג לכך שפעולות רשויות השלטון הכנסת והממשלה ייעשו במסגרת החוק ושלא תהיה חריגה מן החוק. על היועץ המשפטי לשמור על חוקיות עבודת הממשלה. ביחסיו עם הממשלה ממלא היועץ תפקיד כפול: מצד אחד, הוא יועץ לה בכל הנוגע לחוקיות פעולותיה, מסייע לה בהכנת הצעות חקיקה ממשלתיות ומייצג אותה כפרקליט בפני בית המשפט בעתירות המוגשות נגדה לבג"ץ; מצד אחר הוא משמש כממונה מטעם הציבור על שמירת **שלטון החוק** במדינה ועל חוקיות פעולותיה של הממשלה.

(2) פיקוח על חוקיות פעולות השלטון:

- ייעוץ וסיוע לממשלה ולשר המשפטים בהכנת חוקים המוגשים על ידי הממשלה לכנסת ובחינת התאמתו של החוק למשפט בישראל והשתלבותו בו.
- ייצוג המדינה בבית המשפט כאשר מוגשות נגדה תביעות אזרחיות, מנהליות או בתחום יחסי העבודה.

(3) ממונה על רשויות התביעה הפלילית: היועץ המשפטי לממשלה מופקד על התביעה הפלילית במדינה. בידו הסמכות להחליט אם להגיש כתב אישום ולהעמיד לדין פלילי. הקו המנחה את היועץ המשפטי הוא האם יש עניין לציבור בהעמדה לדין. כאשר היועץ המשפטי לממשלה מחליט, על פי שיקול דעתו, שאין בהעמדה לדין אינטרס ציבורי, הוא אינו מגיש כתב אישום.

שאלה מספר 5

הסיבות לשסע המגדרי:

- (1) תהליכי החיברות: הנורמות והערכים המצויים בחברה הישראלית משפיעים על היעדר השוויון בין נשים וגברים. בחברה הישראלית שולטות עדיין תפיסות מסורתיות לגבי מעמד הגברים והנשים המושפעות מסטריאוטיפים ותכונות המוגדרות "נשיות" או "גבריות".
- (2) הסכסוך הישראלי-ערבי: תחושת האיום הביטחוני שחווים אזרחי ישראל והעובדה שתרומתן של הנשים למערכת הביטחון היא קטנה יותר מזו של הגברים, בצירוף העובדה ששירות ביטחוני בכיר סולל את הדרך לעולם הפוליטי והעסקי, גורמים לכך שהנשים נותרות מאחור.

שאלה מספר 6

שני סוגי החסינות המוקנים לנשיא המדינה בישראל:

- (1) חסינות עניינית: הנשיא חסין מפני העמדה לדין כל עוד פעל במסגרת מילוי תפקידו ולמען מילוי תפקידו כנשיא. הנשיא חסין גם מפני זימון לדין משפטי כעד ביחס לפרטים שנודעו לו מתוקף תפקידו. חסינות זו תקפה לכל ימי חייו של הנשיא, גם לאחר שחדל לכהן בתפקידו.
- (2) חסינות דינונית: חסינות זו מגנה על הנשיא מפני העמדה לדין פלילי. מדובר בחסינות המוגבלת לתקופת כהונתו של הנשיא בלבד, ולאחריה ניתן לשפוט אותו על עבירות פליליות אותן ביצע והן אינן קשורות לתפקידו.

שאלה מספר 7

דוגמאות לעירוב סמכויות בין רשויות השלטון בישראל:

- לשרי הממשלה יש סמכות לחוקק חקיקת משנה: כל שר רשאי להתקין תקנות, חוקי עזר וחקיקת חרום בתחומי משרדו.
 - הרשות השופטת עוסקת ב"חקיקה שיפוטית". בנושאים שאין לגביהם חוק מפורש, פוסקים השופטים פסקי דין המנחים את רשויות השלטון.
 - לרשות המחוקקת יש סמכות לחוקק חוקים בעלי אופי ביצועי, כמו החוק להעלאת עצמותיו של הרצל לארץ.
 - לרשות השופטת יש סמכויות ביצוע באמצעות הוצאה לפועל.
 - החלטת הכנסת האם להעניק חסינות לחבר כנסת, היא החלטה הנוגעת בתחום השיפוט.
 - בישראל הוקמו בתי דין מיוחדים בתחום המיסים, בתי דין צבאיים, ובתי דין למשמעת של עובדי המדינה. בתי דין אלה הם בתחום סמכותה של הרשות המבצעת.
- (הערה- הנבחן התבקש להציג שתי דוגמאות בלבד).

שאלה מספר 8

פקודה בלתי חוקית בעליל: קיימים מקרים, בעיקר במערכת הצבאית, שבהם חלה החובה שלא לציית לחוק או להוראה. מדובר במקרים קיצוניים של חוק או הוראה שהם בלתי מוסריים לחלוטין ונוגדים את

נורמות ההתנהגות המקובלות בחברה האנושית. במקרים אלו, אם יבצעו החיילים את ההוראה, הם יועמדו לדין.

ציות לפקודה בלתי חוקית בעליל פוגע במימוש חובות האדם כאדם כיוון שאחת מחובות האדם היא לכבד את זכויותיו של זולת ולהימנע מפגיעה בהן. ציות לפקודה בלתי חוקית בעליל המפרה באופן החרף ביותר את נורמות ההתנהגות המקובלות בחברת בני אדם, פירושו פגיעה אנושה ביותר בזכויות הזולת והיא מנוגדת לחובות האדם כאדם.

שאלה מספר 9

המובן הפורמאלי של הדמוקרטיה מתאר את הדמוקרטיה כצורת ממשל, מתייחס לעקרונות ניהוליים המנחים את השלטון ורשויותיו. העם הוא מקור הסמכות השלטונית העם מעניק לשלטון סמכות לייצגו ולפעול למענו והשלטון הנבחר מייצג את שלטון העם. הדמוקרטיה במובנה הפורמאלי פועלת באמצעות: **שלטון העם, בחירות, הפרדת רשויות, שמירה על שלטון החוק.**

אחד מתפקידי הכנסת המיישם מובן זה:

הכנסת כרשות מחוקקת- הכנסת אחראית על חקיקת החוקים במדינה. החוקים קובעים את הנורמות- דרכי ההתנהגות וסדרי השלטון במדינה ומחייבים את האזרחים ואת רשויות השלטון.

פרק שלישי

ענה על שתיים מבין השאלות 10-12.

שאלה מספר 10

ציון: גישת מדינת העם היהודי.

הסבר: מדינה שהיא מדינתם של כל בני העם היהודי בארץ ובתפוצות.

א"י משמשת מרכז הזדהות ומרכז רוחני לכל היהודים בעולם. קיימת מחויבות הדדית בין ישראל לבין התפוצות.

על כן, מתקיימים מוסדות (הסוכנות היהודית, ההסתדרות הציונית) משותפים ליהודים בא"י וליהודי התפוצות וחקיקה המתייחסת גם ליהדות התפוצות.

גישה זו מדגישה את הרעיון המופיע במגילת העצמאות, שמדינת ישראל היא בית לאומי לכלל יהודי התפוצות.

נימוק על פי הקטע: עמדת הכותב תואמת את גישת מדינת העם היהודי בכך שהוא קורא לחיזוק הקשר עם יהודי התפוצות: "...ממשלות ישראל דנות כל השנים בשאלה אם מדינת ישראל חייבת להתחשב באמונות, בדאגות וברצונות של יהודים שאינם חיים בארץ... ,.... כך גם חשוב לי הקשר עם יהודי התפוצות. לכן אני סבור שמדינת ישראל צריכה לקיים דיון מתמיד בנושא ולחזק את תחושת השותפות בין כל חלקי העם..."

שאלה מספר 11

זהות: מכלול מרכיבים, תכונות ומאפיינים שבאמצעותם האדם מגדיר את עצמו.

קיימים **מאפיינים מולדים** [שיוכים]- שאינם ניתנים לשינוי כמו: לאום, צבע עור, מין וגובה ו**מאפיינים נרכשים** כמו: השכלה, מקצוע, אזרחות.

מרכיבי הזהות של הקבוצה כוללים מרכיב זהות לאומי, מרכיב זהות דתי ומרכיב זהות אזרחי.

כותב הטקסט מבקש לחזק את מרכיב הזהות הלאומי: זהות זו נקבעת ע"י עצם היות האנשים שייכים ללאום מסוים [או קבוצה אתנית] ומבטאת את זיקת הפרט לעמו.
עמדת הכותב בקטע: "...הכרה זו חשובה להם, מכיוון שהם רואים במדינת ישראל חלק חשוב בחייהם ומצפים בצדק לדעת, ליחס דומה של המדינה כלפיהם.... חשוב לי, הקשר עם יהודי התפוצות. לכן אני סבור שמדינת ישראל צריכה לקיים דיון מתמיד בנושא ולחזק את תחושת השותפות בין כל חלקי העם..."

שאלה מספר 12

עקרון הסובלנות: אימוץ צורת התנהגות המכבדת כל אדם באשר הוא אדם, סובלת את השקפת עולמו גם כאשר היא מעוררת מחלוקת, כעס ואי נוחות. סובלנות נובעת מההכרה בכבודו של אדם ובחירותו להיות שונה מאחרים במראהו, מינו, דתו ואמונתו. חובה על השלטון לכבד כל אדם באשר הוא אדם גם אם הוא חריג בדעותיו.

עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע: על פי הכותב יהודי התפוצות מצפים שהרבנות תכיר בהם למרות שונותם הדתית. "הצעה זו עוררה כעס בקרב רבים מיהודי התפוצות, בעיקר אלה שדרכם שונה מהדרך האורתודוקסית. לדעתם, על מדינת ישראל לא להתעלם מהם, אלא להכיר גם בהם ולהתחשב גם בדעותיהם בענייני הדת".

ענה על שתיים מבין השאלות 13-15.

שאלה מספר 13

הצג: תפקידי התקשורת:

1. הבניית עולם המושגים הפוליטי של האזרחים בישראל.
 2. גיבוש השקפת עולמו הפוליטית של האזרח באמצעות: סיקור, ביקורת, מתן במה לשלטון.
- תפקידים אלה מבטאים את חשיבותה של התקשורת ככלב שמירה של הדמוקרטיה. התקשורת מדווחת על פעולותיהן של רשויות השלטון, חושפת אותן ומבקרת אותן בכך מאפשרת לציבור האזרחים לממש את זכותם לדעת.

הסבר: הכותב בוחן האם התקשורת משקפת כראוי את המצב של קבוצות שונות בישראל, את הסוגיות המעסיקות חלקים מהציבור. כגון: פעילותן של כל המפלגות שהתמודדו בבחירות כולל אלה של המגזר הערבי. לטענת הכותב כל אחת מהמפלגות לא זכתה לסיקור נפרד וכך לא הובאו בפני הציבור ההבדלים בהשקפותיהן של המפלגות. כך, זכות הציבור לדעת לא מומשה במלואה. בנוסף, בקטע נאמר במפורש כי "התקשורת...התעלמה מסוגיות מרכזיות...שלא הגיעו לידי ביטוי", כגון: הצגת המגזר הערבי כיחידה אחת למרות שהמצעים של המפלגות הערביות שונים זה מזה. מכאן, הבניית עולם המושגים הפוליטי על ידי התקשורת הייתה חלקית. כמו כן, לא הייתה התייחסות לעמותות ציבוריות וארגונים חברתיים משום שהתקשורת חוששת מאחוזי רייטינג נמוכים.

שאלה מספר 14

מפלגה היא ארגון פוליטי המאפשר ליחידים בעלי אידיאולוגיה ו/או אינטרסים משותפים להתארגן ביחד כדי להשתתף בתחרות הדמוקרטית על עמדת כוח והשפעה במדינה. אחד מתפקידי המפלגה הוא להביא לידי ביטוי בפני הציבור את תפיסת העולם של הציבור שהיא מייצגת.
על פי הקטע: "המפלגות פונות לקהלים שונים ובשם קבוצות שונות בציבור הערבי".

שאלה מספר 15

הצג: הדמוקרטיה מכירה בשונות התרבותית של פרטים וקבוצות במדינה ובזכותן לפעול למען השגת מטרותיהם.

הסבר: בשאלה נאמר במפורש כי "ככל שישולבו אנשי תקשורת ממגזרים שונים... כך יתאפשר לגוונים השונים..." לדעת כותב המאמר יש לתת ביטוי לכל הגוונים בחברה בישראל.

פרק רביעי

ענה על שתיים מבין השאלות 16-19.

שאלה מספר 16

ציון: הדרג הממשלתי שהוועדה מוסמכת לאשר את מינויו הוא הדרג המנהלי.

הצג: הדרג המנהלי מורכבת מעובדים מקצועיים במשרדי הממשלה, הממונים לתפקידם על פי כישוריהם המקצועיים. הדרג המנהלי לא נבחר לתפקידו על ידי הציבור. תפקידו לבצע את מדיניות המשרד הממשלתי שבו הם עובדים. הדרג המנהלי הבכיר במשרדי הממשלה אמור לספק לשרים הממונים עליהם נתונים והמלצות שיסייעו לשרים בקבלת ההחלטות.

הסבר: בשאלה מציינים במפורש כי: "בעלי תפקידים בכירים בשירות הציבורי... ממונים על ידי הממשלה", כלומר בעלי תפקידים אלו לא נבחרים על ידי העם אלא ממונים על ידי הממשלה, ולכן קבעתי שמדובר בדרג המנהלי.

שאלה מספר 17

ציון: הזכות שהחוק נועד לקדם: הזכות להליך משפטי הוגן.

הסבר: כל אדם זכאי לשמירה על זכויותיו במהלך העמדתו לדין. הפגיעה בזכויות הפרט לחיים, חרות, שוויון וכבוד תתבצע רק על פי כללים הקבועים בחוק כמו: איסור חיפוש בביתו של אדם ללא צו משפטי, מעצרו של אדם מוגבל ל- 24 שעות, אין להעניש אדם ללא משפט, יש לאפשר לאדם להתגונן, כל אדם זכאי לעו"ד וזכותו למשפט פומבי בפני שופטים בלתי תלויים.

נימוק: החוק מחייב את לשכת עורכי הדין להעניק סיוע משפטי ללא תשלום למי שזכאי לכך ואין לו אפשרות לשלם עבור ייעוץ וליווי של עו"ד. קיימת סכנה כי ללא ליווי של עו"ד תפגענה זכויות האדם ובעיקר תפגע זכותו להתגונן מפני תביעות פליליות או אזרחיות המוגשות נגדו.

שאלה מספר 18

ציון: סוג מנגנון הפיקוח והביקורת: מנגנון בלתי פורמאלי.

הסבר: מנגנוני פיקוח הפועלים מכוח יזמה של אזרחים וקבוצות ואינם כתובים בחוק: אמצעי התקשורת לסוגיהם השונים, דעת הקהל, אמצעי אומנות שונים.

נימוק: בקטע שלפנינו מוצגות דרכם שונות להגבלת השלטון שאינן מופיעות בחוקי המדינה: הפגנות, רשתות חברתיות באינטרנט כגון "פייסבוק" או "טוויטר". מנגנונים בלתי פורמאליים אלה היו יזמה של אזרחים שפעלו להפלת השלטון, לשינוי המציאות בארצם.

שאלה מספר 19

טענה: אני תומך במדיניות הגירה המקלה על צאצאים של בני לאום החיים מחוץ למדינה להפוך לאזרחיה.

נימוק 1- לדעתי, מטרתה של מדינת ישראל כמדינת לאום אתנית להביא ליצירת רוב יהודי במדינת ישראל. מטרה זו באה לידי ביטוי בהכרזת העצמאות: "מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות", וחוק השבות יוצר הבחנה בין יהודים למי שאינם, במטרה להשיג רוב יהודי במדינת ישראל.

נימוק 2- לדעתי, מדינת לאום כמו מדינת ישראל מכירה בצרכים המיוחדים של עם ישראל, כעם שהיה לאורך 2,000 שנות גלות עם חסר בית ועם נרדף, והיה צורך נוכח מצבו כעם נרדף למצוא פתרון שיבטיח את המשך קיומו. מסיבה זו מדינת ישראל מוגדרת בהכרזת העצמאות כארץ מקלט.

נימוק 3- זכותה של מדינת לאום לרצות לעגן בחוק את המאפיינים הייחודיים לתרבות הלאום ולהטמיע אותם כתרבות השלטת במדינה. אין ספק שזכות זו של מדינת לאום אתנית, לא יכולה ליפול מזכותה של קבוצה המלינה על זכות זו מצד אחד, ומצד שני לבקש לקבל הכרה בזכותה לשמר את הסממנים הייחודיים המיוחדים לה.